

**THE ROLE OF UKRAINIAN WOMEN IN PRESERVING
UKRAINIAN HISTORICAL MEMORY AND SELF-
IDENTIFICATION IN INTERWAR POLAND**

**РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК У ЗБЕРЕЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ
ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ
В МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ**

Vais K. V.

*PhD student at Uzhhorod National University
Mukachewo, Ukraine*

Вайс К. В.

*аспірантка Ужгородського національного університету
м. Мукачєво, Україна*

Після Першої світової війни польському народу вдалось скинути з себе потрійне Австро-німецько-російське ярмо і відновити незалежність, включивши в новостворену державу значні території сучасної України. Прагнучи посилити свій вплив в регіоні та зміцнити державні позиції, Варшава майже одразу взялась за активну колонізацію українського населення, що стало ще одним випробовуванням для української національної свідомості.

Згідно з результатами перепису населення 1921 р., на території новоутвореної Другої Речі Посполитої проживало 25.694.700 осіб, з них 3.898.428 (15,17%) – українці [2, s. 56]. Другий перепис населення в 1931 р. зафіксував загальну кількість мешканців краю на цифрі 31.915.779 осіб, з яких 3.221.975 (10,10%) було визначені як українці [1, s. 15]. Варто нагадати, що для молодого держави було вигідно дещо применшувати реальні показники національних меншин, а національність часто визначалась за віросповіданням. Однак, змішані шлюби, відсутність незалежності та політика колонізації призводили до того, що кількість осіб, які ідентифікували себе як українці, значно зменшилась.

Тогочасні емансипаційні рухи в Європі тільки набирали обертів і територія Центральної Європи не стала винятком. Важливо підкреслити, що окремі українські жінки-активістки боролись не тільки за політичні права, але й за збереження української самоідентичності й історичної пам'яті, що було особливо важливо в період відсутності в Україні справжньої незалежності.

Важливою подією в польській державі була Постанова від 28 листопада 1918 р., яка скасовувала обмеження за гендерною ознакою для активного та пасивного виборчого права, встановлюючи загальний віковий ценз в 21 р. Отримання виборчих прав жінками частково обґрунтовувалось як загальним розвитком жіночої емансипації у світі, так і доволі практичними причинами – кількісним переважанням жінок над чоловіками після жаклих втрат Першої світової війни.

Найбільшою жіночою організацією цього часу на території українських земель був «Союз українок», що діяла у Львові з 1917 по 1938 рр. Перш за все вона фокусувалась на боротьбі за права жінок, але звертала увагу і на розвиток свідомості українців загалом. До найбільш впливових науково-просвітницьких українських організацій в міжвоєнній Польщі, з якими часто співпрацював «Союз українок» варто віднести «Просвіту», «Рідну школу», Товариство наукових викладів імені Петра Могили та Український науковий інститут у Варшаві.

Незважаючи на те, що жінкам було дозволено балотуватись до польського сенату, більшість українських активісток бойкотували перші вибори, обґрунтовуючи це тим, що вони не вважають себе громадянами Другої Речі Посполитої. Втім, 1922 р. до польського сенату потрапила одна українка – Олена Левчанівська, яка представляла волинян та гаряче виступала проти дискримінаційної політики по відношенню до українців [7, с. 27]. Втім, на виборах парламенту 1928 р. кількість українських активісток збільшилась, було обрано М. Рудницьку, О. Киселевську, І. Блажкевич тощо [4, с. 186]. Значна частина їх роботи, на нашу думку, полягала в постійному звертанні уваги не тільки на проблему прав жінок, а й на «українське питання» загалом, що передбачало уникнення тотальної асиміляції українців.

Чи не найвідомішою україркою в польській політиці в цей час була Мілена Рудницька. Праця в освітній комісії польського сейму давала їй змогу постійно порушувати питання української освіти, яке здебільшого розглядалось як щось другосортне [6, с. 101–107].

Збереженням української історичної пам'яті в міжвоєнний час займалась Оксана Лонгинівна Бірецька. Будучи членом «Просвіти» в м. Городок (Львівщина), вона керувала курсами громадянського виховання молоді, навчала дітей музиці, займалася літературною діяльністю, а також складала та популяризувала коломийки та танці [3, с. 185–189].

Багатогранний характер мала діяльність Кисілевської Олени Львівни, письменниці, журналістки, активістки та сенаторки

польського сейму в 1925–1935 рр. Перші 20 років її літературної діяльності виражені у формі оповідань та новел, що оспівували особливості України та провідні феміністичні ідеї. В 20–30 рр. Олена Львівна чимало подорожувала Україною та світом, що вилилося в численні публікації етнографічного характеру про культуру Лемківщини, Буковини, Волині, а також Швейцарії, Італії та Африки.

Розвиток української свідомості неможливий без якісної освіти. Тут варто згадати приклад Іванни Йосипівни Кокорудз, простої вчительки, яка разом із чоловіком заснували «Фундацію Іллі й Іванни Кокорудз». Її завданням було забезпечення приладдям, одягом та ресурсами малозабезпечених учнів. З коштів фундації був зведений сучасний Ліцей № 5 у Львові та школи у с. Дора поблизу Яремче [5].

Не малозначимою була і робота в польській столиці. Саме до Варшави на початку 1920-их років перебралась сім'я проф. Івана Огієнка, колишнього міністра освіти УНР. Його дружина, Домініка Огієнкова, допомагала чоловіку у редагуванні часопису «Наша Культура» та «Рідної мови», займалась збором матеріалів, а також працювала над перекладами на українську мову Богослужб, що допомагало багатьом українцям «не розчинитися» в польському середовищі.

Боротьба за права українських жінок в міжвоєнній Польщі майже завжди розглядається в контексті світових тенденцій жіночої емансипації. Однак багато хто з цих активісток займався публіцистичною, науковою чи культурною діяльністю, так чи інакше допомагаючи зберігати історичну пам'ять та національну самобутність. Детальніше вивчення біографій цих та багатьох інших активісток може слугувати кращому розумінню даної проблематики.

Література:

1. Drugi Powszechny Spis Ludności z dn. 9.XII.1931 r. : Polska. Mieszkania i gospodarstwa domowe, ludność. Stosunki zawodowe – ludność w rolnictwie. Cz. 1, Stosunki zawodowe – ludność poza rolnictwem. Cz. 2, Stosunki zawodowe – ludność poza rolnictwem / Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa: nakł. Głównego Urzędu Statystycznego, 1939.

2. Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku: mieszkania ludność stosunki zawodowe tablice państwowe; Le Premier Recensement Général de la République Polonaise du 30 septembre 1921: logements population professions tableaux relatifs á la pologne entière. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 1927.

3. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939. К.: Либідь, 1995. 424 с.

4. Дядюк М. Політизація діяльності «Союзу Українок». Українські жінки у горнілі модернізації. Харків : КСД, 2017. 304 с.

5. Ілля та Іванна Кокорудзи – засновники та фундатори приватної дівочої гімназії: 160-літтю від народження І. Кокорудза. Львів : Наукове товариство ім. Шевченка: Галицька видавнича спілка, 2017. 694 с.

6. Мархель Л. Діяльність Мілени Рудницької в культурно-освітньому полі Західної України (20-30 рр. ХХ ст.). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 6: Історичні науки. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 12. С. 168–178.

7. Скакальська І. Б. Позиція депутатів-українців в польському парламенті (1922–1939 рр.). *Наук. записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Тернопіль : вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. Вип. 1, ч. 2. С. 25–30.